

1. Гавриш Н.В. Освіта і виховання дітей раннього віку – пріоритетний напрям освітньої політики. *Вісник НАПН України*: доп. НАПН України. Київ, 2021. №3. URL:<https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-2-1-9> (дата звернення 05.11.2024)
2. Система реабілітації дітей та молоді з інвалідністю. URL:<https://vipsoft.blob.core.windows.net> (дата звернення 22.10.2024)
3. Сайт Міністерства соціальної політики. URL:<https://www.msp.gov.ua/timeline/invalidnist.html> (дата звернення 22.10.2024)
4. Панченко Т. Л., Заплатинська А.Б. Раннє втручання як система комплексної допомоги дітям раннього та дошкільного віку. // *Електронне наукове фахове видання. Народна освіта*. 2018. №3 (36). С. 12-18. URL:https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5463 (дата звернення 05.11.2024)
5. Некраш Л. Впровадження системи раннього втручання в Україні // *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. Київ. 2021. №14. С.134-139. URL:<https://doi.org/10.33189/epns.v1i14.49> (дата звернення 01.11.2024)
6. Куш Т. В. Соціальна адаптація дітей раннього віку: педагогічні погляди Януша Корчака // *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. Київ. 2011. Вип. 13. С. 213-217. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apspp_2011_13_38.(дата звернення 01.11.2024)

Зоряна Сенік,
*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 231 Соціальна робота,
Соломія Ворітна,*
*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 231 Соціальна робота,
факультету педагогіки і психології,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

Науковий керівник: **Ольга Сорока,**
*доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності,
Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка*

НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ПІДЛІТКАМИ ІЗ АГРЕСИВНОЮ ПОВЕДІНКОЮ

Постановка проблеми. Дослідження напрямків соціально-педагогічної роботи з підлітками є на даний момент особливо актуальним, оскільки агресивна поведінка серед підлітків – це актуальна проблема сучасного суспільства, яка має

комплексні причини та далекосяжні наслідки. Зростання кількості випадків насильства серед молоді, булінг в школах, конфлікти в сім'ях – все це свідчить про необхідність розробки ефективних стратегій попередження та подолання агресії. У сучасних складних суспільних умовах причини вияву агресивної поведінки є різноманітними: від несприятливих умов життя та виховання до психологічних особливостей підліткового віку. Неадекватні реакції на стресові ситуації, низька самооцінка, проблеми в спілкуванні, вплив насильства в ЗМІ та оточенні – все це може спровокувати прояви агресії. Наслідки такої поведінки можуть бути руйнівними як для самого підлітка, так і для його оточення, адже агресивні підлітки часто мають труднощі в навчанні, соціальній адаптації, страждають від психологічних проблем. Крім того, їхня поведінка може призвести до правопорушень та навіть кримінальних злочинів. Тому проблема агресивної поведінки підлітків потребує комплексного та системного підходу, що включає в себе профілактику, діагностику, корекцію та реабілітацію [1].

Соціально-педагогічна робота з підлітками з агресивною поведінкою є важливим напрямом діяльності фахівців, спрямованим на попередження та подолання соціальних проблем. Ефективність такої роботи залежить від ранньої діагностики, індивідуального підходу до кожного підлітка та залучення всіх зацікавлених сторін (сім'я, школа, громада). Профілактика агресивної поведінки є найбільш ефективним способом вирішення цієї проблеми. Для досягнення стійких результатів необхідна тісна співпраця соціальних педагогів, психологів, педагогів та інших фахівців. Важливим є також постійний розвиток та вдосконалення методів і технологій роботи з підлітками з агресивною поведінкою [1].

Виклад основного матеріалу. Агресивна поведінка підлітків є одним із найбільш актуальних викликів сучасної соціально-педагогічної практики сьогодення вона проявляється у фізичній агресії, вербальних нападах, булінгу, а також у схильності до руйнівних дій стосовно себе або інших. Причини агресивної поведінки можуть бути як внутрішніми (емоційні, психологічні проблеми), так і зовнішніми (сімейні конфлікти, тиск з боку однолітків, соціальна дезадаптація) [4].

Напрями соціально-педагогічної роботи з підлітками з агресивною поведінкою можемо виокремити як такі:

1) соціально-педагогічна робота з такими підлітками має бути системною та багатовимірною. Першим напрямом є профілактична робота, що передбачає навчання підлітків навичок контролю емоцій та ненасильницького спілкування. Важливим елементом є розвиток емоційного інтелекту через різні форми групових занять, тренінгів та індивідуальних консультацій;

2) другий напрям полягає у роботі з сім'єю підлітка. Конфліктні стосунки в родині, недовіра або насильство є частими чинниками агресивної поведінки. Тому соціальні педагоги залучають батьків до процесу корекції поведінки підлітка, проводячи сімейні консультації та тренінги.

3) третій напрям – робота з підлітковими групами, в яких часто виникає агресія як засіб самоствердження. Важливо впроваджувати програми по створенню позитивного соціального середовища, які сприяють розвитку навичок співпраці та взаємодопомоги;

4) четвертий напрям стосується співпраці з іншими інститутами, такими як школи, центри соціальної підтримки та психологічної допомоги. Комплексний підхід із залученням різних фахівців дозволяє вчасно виявляти і коригувати агресивну поведінку підлітків [1; 4].

У роботі з подолання агресивної поведінки у сучасних умовах особливу роль відіграють методи арт-терапії, спорт, творчі заняття та участь у волонтерських проєктах, які допомагають підліткам перенаправляти агресію в конструктивне русло. Також актуально використовувати моделі медіації для вирішення конфліктних ситуацій між однолітками. Соціально-педагогічна робота повинна бути гнучкою і спрямованою на підтримку особистісного розвитку підлітка, розширення його життєвих перспектив та розвиток почуття відповідальності за власні дії. Соціально-педагогічна робота з підлітками з агресивною поведінкою повинна також враховувати індивідуальні особливості кожної дитини, а також психоемоційний стан, рівень розвитку самоконтролю, попередній досвід агресивної поведінки та її тригери можуть значно різнитися у різних підлітків [3; 5].

Реалізуючи напрямки соціально-педагогічної роботи, важливо проводити індивідуальну діагностику, щоб виявити специфічні потреби та проблеми кожного підлітка. При цьому, одним із важливих напрямів роботи є навчання підлітків методам ненасильницької комунікації та вирішення конфліктів. Це може включати рольові ігри, де діти моделюють конфліктні ситуації та шукають конструктивні рішення. Такі вправи допомагають їм відпрацьовувати навички контролю емоцій та співпраці та впливають на розвиток самосвідомості та підвищення самооцінки [3; 5].

Слід зазначити, що агресія часто виникає як реакція на внутрішні комплекси, невпевненість чи почуття власної неповноцінності. Соціальні педагоги повинні допомагати підліткам усвідомити свої сильні сторони та підтримувати їх у досягненні особистісних цілей. Також корисним є залучення до соціально значущої діяльності. Наприклад, участь у волонтерських проєктах, де підлітки мають можливість відчувати свою важливість та позитивний внесок у суспільство, може суттєво знижувати рівень агресивності. Загалом, важливо створювати довірливе середовище, де підліток зможе відкрито висловлювати свої емоції та переживання. У цьому допомагають групові заняття з психотерапії або підтримки, де інші учасники можуть поділитися власним досвідом та знайти спільні шляхи вирішення проблем [2; 3].

Не менш важливим є залучення шкільних педагогів та однолітків до процесу подолання агресії. У навчально-виховному процесі вчителі можуть навчати підлітків ефективних моделей поведінки у конфліктних ситуаціях, а однолітки через підтримку та дружнє ставлення допомагати уникати агресивних реакцій [2]. Педагоги також мають застосовувати позитивне підкріплення, нагороджуючи підлітків за успіхи в контролі власної агресії та розвитку навичок комунікації. Це стимулює бажання працювати над собою та підвищує мотивацію до змін. Важливо не лише працювати з підлітками на рівні зміни поведінки, а й розвивати в них здатність до саморефлексії. Це дозволить підліткам самостійно аналізувати свої вчинки, розуміти причини агресії та шукати інші шляхи вирішення проблем. Комплексний підхід до роботи з агресивними підлітками, що включає підтримку, виховання навичок, роботу з сім'єю та школою, а також залучення до суспільно корисних занять, є найефективнішим способом подолання агресії та сприяння гармонійному розвитку підлітка [2].

Висновки. Соціально-педагогічна робота з підлітками з агресивною поведінкою є важливим напрямом діяльності фахівців, спрямованим на попередження та подолання соціальних проблем. Ефективність такої роботи залежить від ранньої діагностики, індивідуального підходу до кожного підлітка та залучення всіх зацікавлених сторін (сім'я, школа, громада). При цьому зауважимо, що соціально-педагогічна робота здійснюватися за такими напрямками: психолого-педагогічна підтримка, соціальна адаптація, просвітницька діяльність, робота з сім'єю, профілактика соціальних проблем, співпраця з громадськістю, індивідуальна робота. Важливо, що для досягнення стійких результатів необхідна тісна співпраця соціальних педагогів, психологів, педагогів та інших фахівців. Важливим є також постійний розвиток та вдосконалення методів і технологій роботи з підлітками з агресивною поведінкою.

Список використаних джерел:

1. Соціально-педагогічна профілактика агресивної поведінки підлітків. *Освітній проект «На Урок» для вчителів.* URL: <https://naurok.com.ua/socialno-pedagogichna-profilaktika-agresivno-povedinki-pidlitkiv-158434.html> (дата звернення: 29.09.2024).
2. "Агресія серед підлітків - розбираємось, впливаємо, розв'язуємо проблему". *Psychologist.* URL: <https://psychologist.com.ua/agresiya-sered-pidlitkiv-prichini-naslidki-ta-shlyaxi-rozvyazannya-problemi-najkrashi-sposobi-poperedzhennya-ta-upravlinnya/> (дата звернення: 29.09.2024).
3. Дроздов О.Ю., Скок М.А. Фактори виникнення та розвитку агресивної поведінки. *Практична психологія та соціальна робота.* 2009. № 2. С. 58–71.
4. Агресивна поведінка дітей і підлітків. *Розвиток дитини.* URL: <https://childdevelop.com.ua/articles/conflict/27/> (дата звернення: 29.09.2024).

5. Причини виникнення підліткової агресії. *Освітний портал*^{TM} - освіта в Україні, освіта за кордоном, ВНЗ, вчителі України, ЗНО. URL: <https://op.ua/ru/pedclass/nauchnaya-statuya/prichini-viniknennya-pidlitkovoyi-agresiyi> (дата звернення: 30.09.2024).

Тетяна Січова,
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 231 «Соціальна робота.
Соціальна педагогіка. Практична психологія»,
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»(м. Полтава)

Науковий керівник: **Катерина Ігнатенко,**
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи,
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»(м. Полтава)

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З СІМ'ЯМИ, ЯКІ ОПИНИЛИСЯ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

Постановка проблеми. Актуальність обраної теми полягає в тому, що в умовах, коли суспільство має тенденцію до збільшення кількості сімей з складними життєвими обставинами, соціальні фахівці потребують удосконалення оптимальних соціальних технологій, для роботи з цією групою людей – уміння спеціальними методами регулювати негативні процеси в родині та впливати на варіанти, що відповідають індивідуальним особливостям справи, яку беруть для розглядається [1, с. 37]. Основним прийомом соціальної роботи з сім'ями (особливо із зоною ризику викрадення дітей) є соціальний супровід цих сімей. Це оптимальна форма соціального супроводу сімей, які опинилися у складній життєвій ситуації, оскільки забезпечує тривалу професійну та всебічну допомогу.

Виклад основного матеріалу. Технологія соціального супроводу має багато спільного з відомим у соціальній роботі методом «кейс-менеджменту», оскільки вона довгострокова та застосовна до конкретної сім'ї. У процесі соціального супроводу сім'ї добір методів і заходів повинен здійснюватися на основі індивідуального підходу з урахуванням усіх умов, важливих для функціонування сім'ї [2, с. 110].

Важливим напрямком роботи з сім'ям з важкими сімейними обставинами є сімейне консультування, тобто консультування, соціальний працівник допомагає вирішити родинні проблеми та підтримує відновлення сімейного та індивідуального потенціалу.

Соціальні працівники, які допомагають сім'ям, що опинилися в складній життєвій ситуації, спираються у своїй роботі на певні соціальні технології, які